

Sociaal-emotioneel leren (SEL)

Inleiding

In de toekomst (21^e eeuw) zal de nadruk niet langer eenzijdig op cognitieve ontwikkeling liggen. Leerlingen van de Fonkeling leven in diverse sociale contexten, zoals de unit, de school en de buurt. Het functioneren in deze contexten vraagt om uiteenlopende competenties zoals het kennen en herkennen van de eigen emoties, het kunnen inleven in de situatie van de ander en het oplossen van sociale problemen. Al deze competenties zijn onderdeel van de persoonsvorming, het breed ontwikkelen van persoonlijkheid. Om de leerlingen van de Fonkeling sociaal-emotioneel klaar te maken voor de toekomst willen we ze de competenties uit *SEL - Sociaal-emotioneel leren als basis (Overveld, 2017)* eigen maken.

Redenen voor SEL op de Fonkeling

- *SEL draagt bij aan de totaalvorming van kinderen.*
Naast aandacht voor schoolse vakken vinden wij het op de Fonkeling belangrijk dat er aandacht is voor SEL, we proberen hierin een evenwichtige balans te krijgen. We willen leerlingen handvatten geven voor een leven waarin ze rekening houden met zichzelf en de ander.
- *SEL is van invloed op het welzijn.*
Omdat elke leerling met zijn eigen sociale bagage bij ons op school komt willen wij leerlingen een pro-sociale omgeving bieden. We rusten onze kinderen, door SEL, toe met belangrijke levensvaardigheden.
- *SEL zorgt voor minder probleemgedrag.*
Leerlingen bij ons op school verkeren voor een groot deel van de dag in elkaars gezelschap (unit/pauze), hier wordt een beroep gedaan op de sociaal emotionele competenties. Door aandacht te hebben voor SEL vermindert probleemgedrag en neemt pro-sociaal gedrag toe.
- *SEL zorgt voor betere leerresultaten.*
- Uit steeds meer onderzoeken wordt duidelijk dat SEL bijdraagt aan betere leerresultaten. Op de Fonkeling gaan we ervanuit dat wanneer je jezelf prettig voelt je makkelijker en beter tot leren komt.
- *SEL verlegt de aandacht van curatie naar preventie.*
Omdat wij op de Fonkeling streven naar een oplossingsgerichte aanpak is het implementeren van SEL een voorbeeld van een preventieve maatregel die het welzijn van zowel leerlingen, als leraren bevordert. Hierin staat ieders eigen ontwikkeling centraal en wordt de aandacht gevestigd op kansen en mogelijkheden.

- *SEL zorgt voor een inclusieve klas.*
Door pro-actief aan de slag te gaan met de sociale vaardigheden, willen we op de Fonkeling voorkomen dat leerlingen uit de klas geplaatst worden om daar aan sociale vaardigheden te werken. Voor leerlingen met gedragsproblemen is het planmatig aanbod van de vijf SEL-competenties waardevol. Zij krijgen in een vertrouwde en veilige omgeving een serie competenties aangeleerd dat hen wellicht behoedt voor problemen met anderen.
- *SEL heeft een economische waarde.*
Op de Fonkeling kijken we niet alleen naar cognitie, maar is er ook aandacht voor persoonlijkheidsontwikkeling. Persoonlijkheidsontwikkeling biedt meer perspectief later op de arbeidsmarkt, omdat het ook op latere leeftijd nog goed ontwikkeld kan worden.
SEL verbindt school met ouders.
- Op de Fonkeling vinden we ouderbetrokkenheid belangrijk. We proberen ouders te betrekken bij de inhoud van ons SEL programma, op deze manier kunnen zij enthousiast raken over de inhoud. Het enthousiasme kan leiden tot een hogere betrokkenheid bij de opvoeding van hun kind, school en ouders spreken immers dezelfde taal. Bij gedragsproblemen kunnen ouders meepraten en meedenken over specifieke trainingen.
- *SEL en leerkrachten vormen een goede combinatie.*
Doordat de leerkrachten van de Fonkeling de lessen SEL zelf uitvoeren wordt de effectiviteit vergroot. Naast de effecten op sociaal-emotioneel gebied, worden ook effecten op schoolse vaardigheden gevonden. De verklaring is dat leerkrachten in staat zijn om gedurende de dag mogelijkheden te creëren om de geleerde vaardigheden te integreren in de praktijk van alle dag.

Definitie SEL-competenties op Speelleerplein de Fonkeling

Uitgangspunt is voor ons *SEL - Sociaal-emotioneel leren als basis* van Kees van Overveld.

Hij gaat uit van de volgende 5 competenties:

- Zelfbesef
- Zelfmanagement
- Besef van de ander
- Relaties hanteren
- Keuzes maken

Het team van de Fonkeling heeft hier zelf “de Gouden weken” aan toegevoegd. Een goed begin is namelijk het halve werk! Dit geldt zeker voor de groepsvorming aan het begin van het schooljaar. De eerste weken van het schooljaar zijn cruciaal voor het creëren van een fijne sfeer in de groep.

Leerlingen verkennen elkaar, de leerkracht en de regels en ook het groepsvormingsproces begint na een vakantie weer helemaal opnieuw. De leerkracht speelt in deze fase een essentiële rol. Om deze reden worden de Gouden Weken ingezet om een goede basis voor een fijne sfeer te leggen.

In onderstaand schema is per competentie uitgewerkt wat onder de competentie verstaan wordt, welk gedrag hierbij past en hoe dit terug te zien is op de Fonkeling. Elke jaargroep krijgt 3 tot 4 lessen die aansluiten bij de doelen van de competentie die in de betreffende periode centraal staat. De doelen zijn leeftijdsafhankelijk en te vinden in *SEL - Sociaal-emotioneel leren als basis* van Kees van Overveld op bladzijde 138 t/m 145.

Gouden weken

Competentie:

We starten niet met een competentie, maar met de fasen die aansluiten bij groepsvorming.

Wat houdt deze competentie in:

Een goed begin is het halve werk! Dit geldt zeker voor de groepsvorming aan het begin van het schooljaar. De eerste weken van het schooljaar zijn cruciaal voor het creëren van een fijne sfeer in de groep. Leerlingen verkennen elkaar, de leerkracht en de regels en ook het groepsvormingsproces begint na een vakantie weer helemaal opnieuw.

Welk gedrag past hierbij:

In de eerste weken doorlopen de kinderen de fasen van groepsvorming, daar past wisselend gedrag bij.

Forming: Oriënteren (Week 1 en 2)

Verkenningfase; kat uit de boom kijken

Storming: Presenteren (Week 3 en 4)

Kinderen gaan zichzelf profileren; vaak een onrustige periode

Norming: Normeren (Week 5 en 6)

Normen staan zo goed als vast; zorg er als leerkracht voor dat de positieve routines al zijn ontstaan

Performing: Presenteren (rest van het schooljaar, met extra aandacht in januari)

Omgangsvormen zijn bepaald; leerkrachten en kinderen gedragen zich ernaar

Reforming: Evalueren (einde van het schooljaar)

Vangt aan als het einde van het schooljaar nadert; kinderen gaan uit elkaar

Hoe zie je dat terug op de Fonkeling:

Op de Fonkeling vinden we het belangrijk om na de zomervakantie, bij de start van het schooljaar stil te staan bij de groepsvorming. De leerkracht speelt in deze fase een essentiële rol. Hoe maak je nu samen met kinderen een goede start van het schooljaar? En hoe stimuleer je een positieve groepsvorming waar je een jaar lang plezier van hebt? Op de Fonkeling worden deze eerste weken gebruikt om een goede basis voor een fijne sfeer te leggen.

In de eerste periode werken we door good practice en passende activiteiten aan de fasen van groepsvorming.

Zelfbesef

Competentie:

Zelfbesef (*SEL – Sociaal-emotioneel leren als basis, Kees van Overveld blz. 52 t/m 64*)

Wat houdt deze competentie in:

Besef hebben van jezelf verwijst naar de bewuste kennis, de notitie die een leerling van zichzelf heeft. De nadruk ligt daarbij op emoties. Zelfbesef betekent ook dat een kind streeft naar relatie, autonomie en competentie in de contacten met anderen.

Welk gedrag past hierbij:

Het kind

- Vertelt dat hij zich lichamelijk wel/niet prettig voelt.
- Gebruikt een gevoelswoord om aan te duiden hoe hij zich voelt.
- Kan binnen een basisemotie nuances aanbrengen door het gebruiken van emotiewoorden.
- Durft in het bijzijn van anderen te vertellen hoe hij zich voelt.
- Kan vertellen waar hij wel/niet goed in is.
- Kan succes en falen in schoolwerk verklaren.
- Vertelt met trots en vertrouwen over successen.

Hoe zie je dat terug op de Fonkeling:

Op de Fonkeling stimuleren we elkaar en de kinderen om zich emotioneel op te stellen. Het delen van positieve/negatieve ervaringen en het daaraan koppelen van emotiewoorden is helpend. We leren de kinderen gevoelens en gedrag te herkennen en persoonlijke kwaliteiten en krachten te (h)erkennen.

Door de kindgesprekken willen we kinderen laten beseffen waar ze goed in zijn en waar hun kansen liggen. Door het proces te volgen proberen we de krachten en de kansen te verklaren. In de tweede periode werken we door good practice en passende activiteiten aan de doelen uit de leerlijn die passen bij zelfbesef (*SEL sociaal emotioneel leren als basis, Kees van Overveld blz. 139*).

Zelfmanagement

Competentie:

Zelfmanagement (*SEL- Sociaal-emotioneel leren als basis, Kees van Overveld blz. 65 t/m 75*)

Wat houdt deze competentie in:

Zelfmanagement is het controleren van je gedachten en je handelingen, waardoor op weloverwogen wijze een strategie kan worden bedacht en ingezet om een mogelijk probleem effectief en doelgericht het hoofd te bieden; daarbij houd je rekening met de emoties die je bij jezelf bemerkt.

Welk gedrag past hierbij:

Het kind

- Herkent en benoemt emoties
- Legt uit hoe emoties gedachten en gedrag samenhangen
- Herkent oorzaak- gevolg (gedragketens)
- Gebruikt technieken om impulsief gedrag te voorkomen
- Gebruikt technieken om zichzelf te kalmeren als situaties escaleren
- Weet wat zijn gedrag bij de ander teweegbrengt
- Kan zijn aandeel in een uit de hand gelopen situatie benoemen

Hoe zie je dat terug op de Fonkeling:

Op de Fonkeling stimuleren we elkaar en de kinderen om zich emotioneel op te stellen. Het delen van positieve/negatieve ervaringen en het daaraan koppelen van emotiewoorden is helpend. We leren de kinderen emoties en gedrag te hanteren en te reflecteren op standpunten en emotionele reacties.

Dit doen we door aandacht te hebben voor wat er gebeurd is en door het zichtbare gedrag te benoemen. Daarna bespreken we welke emoties daaronder zitten en leren we de kinderen, die daar behoeften aan hebben, technieken aan om het gedrag te reguleren.

In de derde periode werken we door good practice en passende activiteiten aan de doelen uit de leerlijn die passen bij zelfmanagement (*SEL – Sociaal-emotioneel leren als basis, Kees van Overveld blz. 140*).

Besef van de ander

Hanteren van relaties

Competentie:

Relaties kunnen hanteren (*SEL – Sociaal-emotioneel leren als basis, Kees van Overveld blz. 88 t/m 99*)

Wat houdt deze competentie in:

Relaties hanteren verwijst naar de vaardigheid om in verschillende contexten op constructieve en positieve wijze sociaal gedrag te kunnen uitvoeren, waardoor enerzijds relaties kunnen worden aangegaan en versterkt en anderzijds uitsluiting en probleemgedrag worden voorkomen.

Welk gedrag past hierbij:

Het kind

- Laat een variëteit aan sociale vaardigheden zien.
- Is vaardig in het leggen van contacten.
- Heeft een of meerdere vrienden/vriendinnen.
- Voegt zich naar de normen van de groep, maar kan voor zichzelf en voor anderen opkomen.
- Kan problemen op sociaal aanvaardbare manier oplossen.

Hoe zie je dat terug op de Fonkeling:

Op de Fonkeling zijn we in staat om relaties te hanteren, we stemmen af op de ander waarbij we onszelf niet uit het oog verliezen. We leren de kinderen gebruik te maken van effectieve communicatieve en sociale vaardigheden, conflicthantering en leren hen hoe ze relaties/vriendschappen opbouwen en handhaven. We leren de kinderen sociale vaardigheden, zoals groeten, voorstellen, luisteren, vragen, reageren etc., aan. Ook leren we ze wat complimenten zijn, hoe je deze geeft en wat dat met je doet. Bij deze competenties besteden we daarnaast aandacht aan de moeilijke momenten in een sociale interactie. We leren ze hoe conflicten te voorkomen en als er al een conflict is hoe escalatie te voorkomen. Dit doen we door de kinderen bekend te maken met de drie oplossingstechnieken; Weglopen- Aanpakken – Knokken.

In de vijfde periode werken we door good practice en passende activiteiten aan de doelen uit de leerlijn die passen bij besef van de ander (*SEL – Sociaal-emotioneel leren als basis, Kees van Overveld blz. 142/143*).

Keuzes kunnen maken

Competentie:

Keuzes kunnen maken (*SEL – Sociaal-emotioneel leren als basis, Kees van Overveld blz. 88 t/m 99*)

Wat houdt deze competentie in:

Keuzes maken houdt in dat je de kennis, vaardigheden en attitudes die zijn afgeleid van de overige vier SEL-competenties inzet om in diverse sociale contexten verantwoordelijke keuzes kunt maken voor jezelf, de ander en de omgeving.

Welk gedrag past hierbij:

Het kind

- Weet welke normen en waarden er gelden in een specifieke schoolsituatie.
- Handelt op een sociaal aanvaardbare wijze naar de geldende normen en waarden.
- Gebruikt morele emoties op een juiste wijze.
- Kan een kwestie vanuit een moreel standpunt bekijken.
- Neemt moreel aanvaardbare beslissingen.
- Lost op constructieve wijze problemen op.

Hoe zie je dat terug op de Fonkeling:

Op de Fonkeling maken we keuzes heel bewust. We denken na over wat deze keuze betekent voor onszelf, voor de ander en voor de omgeving. We leren de kinderen om in dilemma's stil te staan voordat ze een keuze maken. Ook leren we hen dat het niet om de uitkomst gaat, maar om de argumenten die zij gebruiken om de keuze te rechtvaardigen. We houden hierbij rekening met de leeftijd van de kinderen en sluiten aan bij wat we van hen mogen verwachten (*SEL – Sociaal-emotioneel leren als basis, Kees van Overveld blz. 103/104*). Ook koppelen we de keuzes aan de eerder aangeleerde competenties, we hopen te bereiken dat kinderen in staat zijn om meevoelend te reageren bij het waarnemen van situaties die het morele welzijn van anderen aantasten.

In de zesde periode werken we door good practice en passende activiteiten aan de doelen uit de leerlijn die passen bij keuzes maken (*SEL – Sociaal-emotioneel leren als basis, Kees van Overveld blz. 144/145*).